

Didaktiske teorier og modeller

- mellem styring og dannelse

Finn Holst

© 2024

Ordet **didaktik** stammer fra det græske ord *didáskein*, som betyder *at undervise og at lære*. Begrebet didaktik er først anvendt hos Wolfgang Ratke (1571-1635) og i Comenius' (1592-1670) 'Didactica Magna' (den store didaktik).

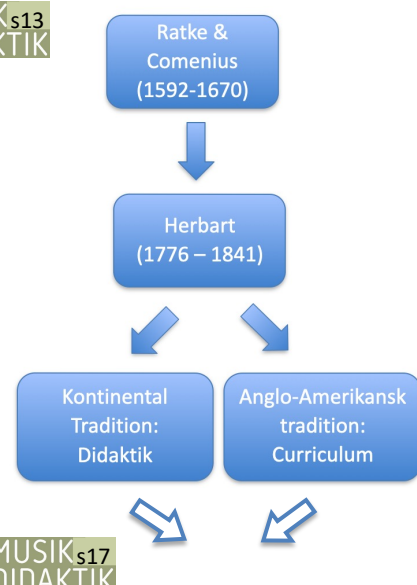
Udvikling af didaktik som et systematisk fagområde tilskrives den tyske filosof og psykolog Johann Friedrich Herbart (1776-1841).

Herbarts arbejde fik betydning for didaktiktraditionen i en europæisk kontekst, baseret på den filosofiske del af hans arbejde - og for curriculumtraditionen i en amerikansk kontekst, baseret på den psykologiske del.

Den didaktiske tradition er mere optaget af spørgsmålene om 'hvad' og 'hvorfor', mens curriculum er mere optaget af 'hvordan'.

Med en senere realistisk vending i den kontinentale tradition og en didaktisk vending i curriculum nærmer de to traditioner sig hinanden.

MUSIK
DIDAKTIK

1. Mål-middel didaktik (1950).
2. Klafki, dannelsesteoretisk didaktik (1960)
3. Relationsmodeller. Berlinermodellen m.fl. (1965)
4. Dialektisk didaktik, Klingberg (1972)
5. Didaktisk kompetence. Shulman (1987) og Dahle (1989)
6. Management didaktik / NPM (2004)
7. Aktuelle didaktiske udviklinger (2024)

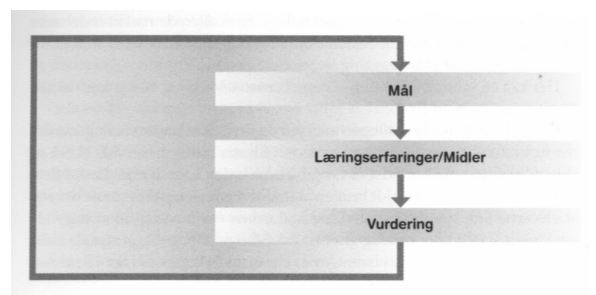
Mål-middel didaktik (ca. 1950 -)

Mål-middel Model / undervisningsteknologi –Tyler 1949.

Kontrol og effektivisering af læringen er et hovedanliggende for mål-middel pædagogikken.

1. hvad er målet (hvad skal eleverne sidde tilbage med af kundskaber, holdninger eller færdigheder efter endt undervisning)
2. hvilke læringserfaringer fører frem til målet.
3. hvordan kan disse læringserfaringer tilrettelægges effektivt.
4. hvordan kan man vurdere, om målet er nået (tegn).

(Him og Hippe)

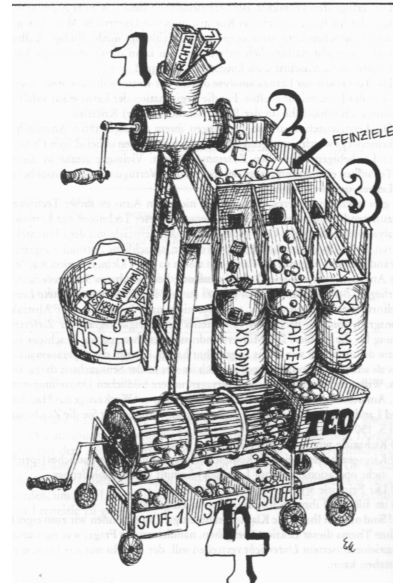
Operationalisering af læringsmål:

1. Overordnede mål puttes i kødmaskinen.
2. Delmål kommer ud.
- Ufordøjelige mål (ikke operationaliserbare læringsmål) ryger til affald.
3. Delmål dimensioneres (sorters)
4. Opdeling i sværhedsgrad.

Et læringsmål er en sprogligt artikuleret forestilling der beskriver en ønsket adfærdændring hos den lærende.

Formuleringen i adfærdstermer er afgørende for at kunne observere om den ønskede ændring har fundet sted.

Jank og Meyer 1994, 308

2. Dannelseseoretisk didaktik

Wolfgang Klafki, f. 1927, tysk pædagog og didaktiker, fra 1963 professor i pædagogik ved Marburg Universitet.

Klafkis oprindelige udgangspunkt var den åndsvidenskabelige tradition i tysk pædagogik, der bygger på brugen af historisk-hermeneutiske metoder i den pædagogiske forskning.

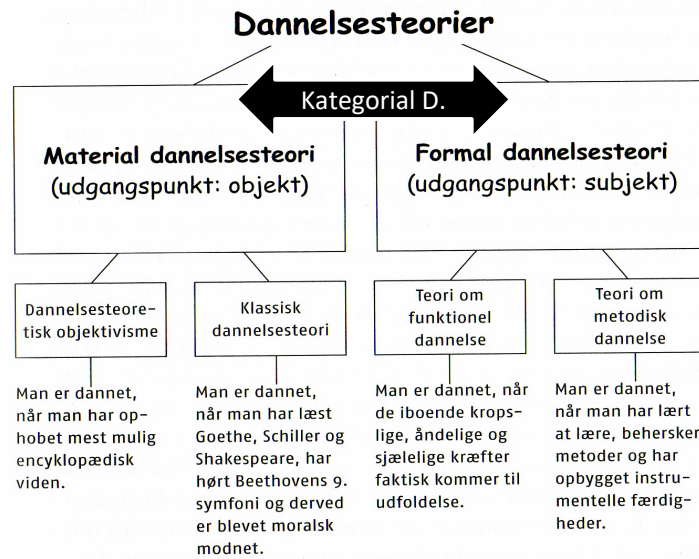
Han betragtes af mange som sin tids betydeligste tyske teoretiker inden for didaktik og dannelsesforskning.

Denne side af hans produktion kommer bl.a. til udtryk i disputatsen *Das pädagogische Problem des Elementaren und die Theorie der kategorialen Bildung* (1957).

Det er karakteristisk for hans senere teoretiske produktion at søge den åndsvidenskabelige metode integreret med andre fremgangsmåder, fx empiriske og "kritiske" metoder i belysningen af pædagogisk-didaktiske problemer.

Jank&Meyer 2006, 176

Wolfgang Klafki (f. 1927). Dannelseseteorisk didaktik – kategorial dannelse (1957)

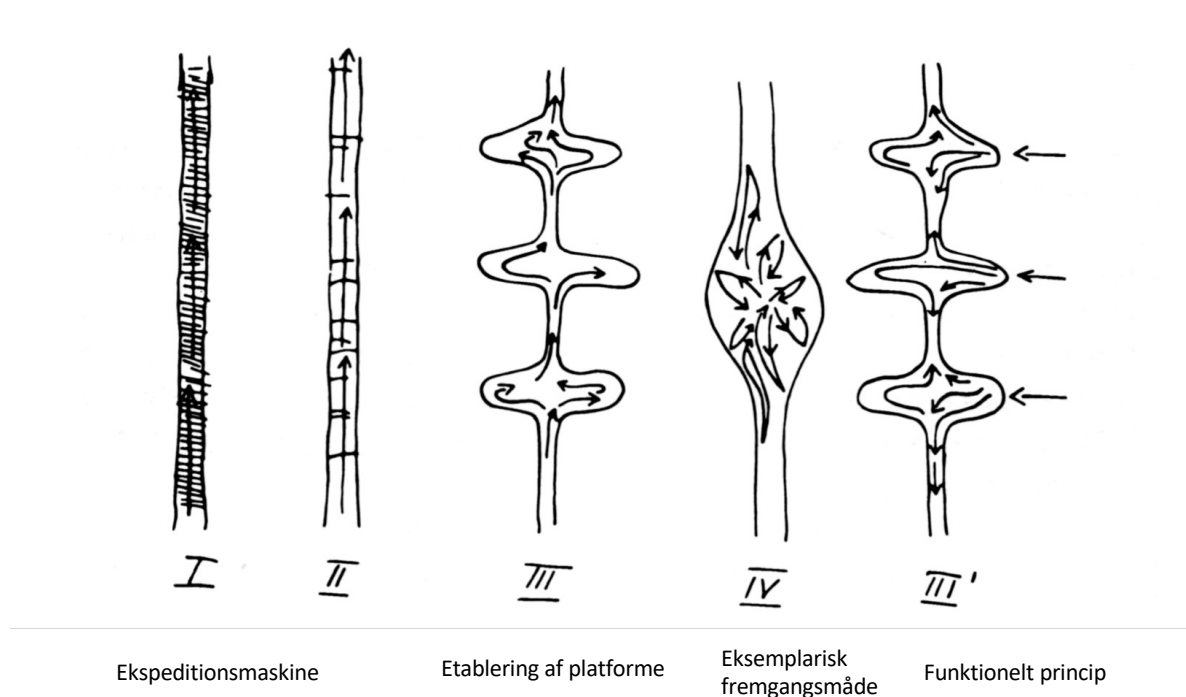

Kategorial dannelse: at sammenknytte dannelsesprocessernes objektrelaterede og subjektrelaterede side – den dobbelte åbning

Klafki's tre centrale begreber for kategorial dannelse - Klafki's triade

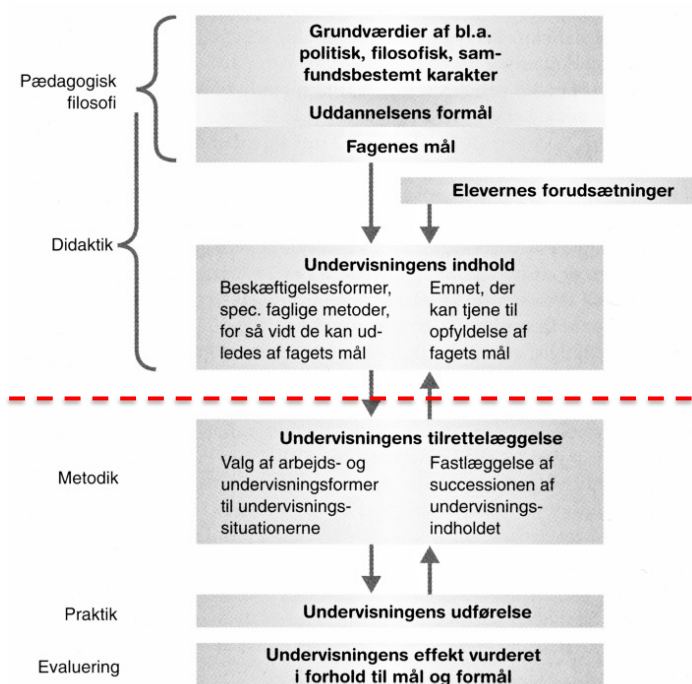
1. *Det elementare* – vedrører objektsiden i den kategoriale dobbeltrelation. Elementare sagsforhold er af *grundlæggende og almen* art, de er ikke enkeltstående og specielle, men omfatter et karakteristisk udsnit af virkelighedsfænomener.
2. *Fundamentale oplevelser* – Meningsfulde betydningsfulde oplevelser og erfaringer i elevernes perspektiv (livsverden). Vedrører subjektsiden i den kategoriale dobbeltrelation - med relation til objektsiden (det elementare).
3. *Det eksemplariske* - typiske eksempler, der åbner for mening og forståelse af elementare sagsforhold gennem fundamentale oplevelser. Sigtet er altså gennem fordybelse (fra subjektsiden) med det specielle og aktuelle at nå frem til det almene og væsentlige (i objektsiden). Referer til Wagenscheins (1956) didaktik og hans særlige didaktiske tilgang.

Wagenschein (1956)

Dannelsesteoretisk orienteret didaktik i DK - C. Aa. Larsen

Didaktik i smal forstand - top-down model

3. Relationsmodeller.

I. Undervisningsteoretisk (Lehr-teoretisch) orienteret didaktik - handler om undervisningspraksis. Betegnes også som 'lære-teoretisk didaktik' - om det at lære nogen noget.

Ikke 'læringsteoretisk didaktik'. Lehren ≠ lernen.

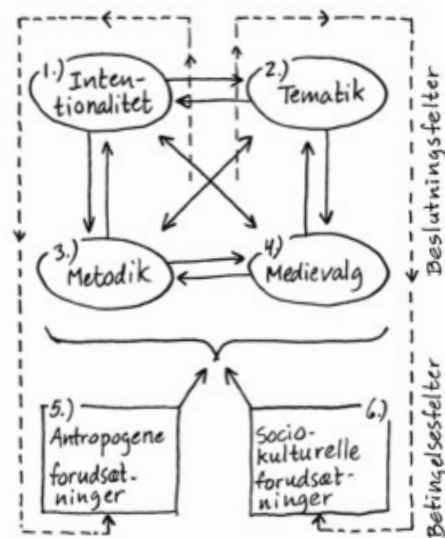
Berliner-modellen 1965

(Heimann & Schulz)

– empirisk grundlag

undersøger lærerens tænken og handlen i praksis.

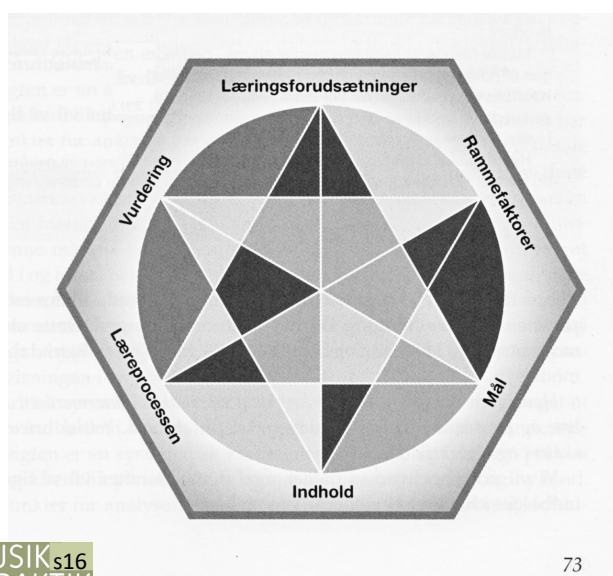
Den empiriske vending (Roth).

Relationsmodeller fortsat:

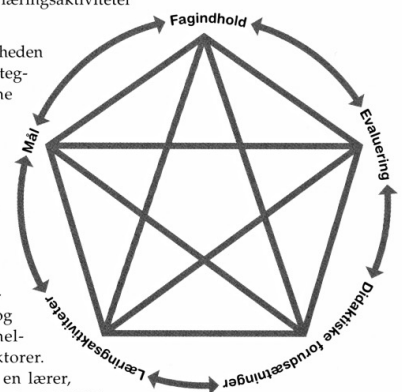
II. Bjørndal og Lieberg 1978 /

Hiim og Hippe 1993

- Undervisnings mål
- Undervisnings indhold
- Didaktiske forudsætninger, dvs. elevforudsætninger, lærerforudsætninger og fysiske, biologiske, sociale og kulturelle forudsætninger
- Undervisnings læringsaktiviteter
- Evaluering

For at anskueliggøre helheden i relationstænkningen tegnes modellen på denne måde:

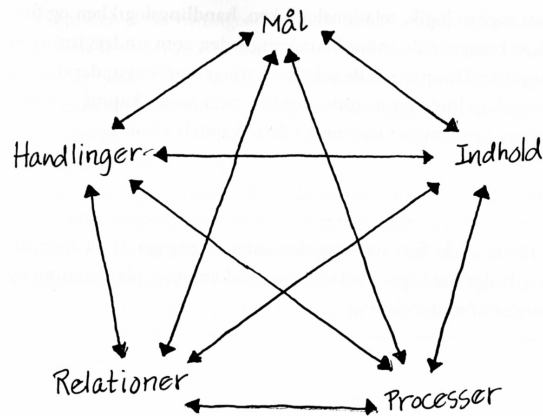
Hensigten med modellen er at fokusere på de vigtigste faktorer, som indgår i enhver undervisningssituation, og på sammenhængen mellem de forskellige faktorer. Det bliver hævdet, at en lærer, som vænner sig til at tænke i didaktiske relationer, har store muligheder for at udføre en god undervisning. Bjørndal og Lieberg er optagede af, at undervisningen betragtes som en skabende proces, som både bygger på praktisk erfaring og på teoretisk indsigt.

Relationsmodellen skal tjene som en referenceramme for planlægning, beskrivelse og gennemførelse af undervisningsforløb. Den angiver, hvilke faktorer og relationer, der må analyseres i forbindelse med en konkret undervisningsopgave (Bjørndal og Lieberg 1978).

Hiim og Hippe (1993, 1997). Læring gennem oplevelse, forståelse og handling. En studiebog i didaktik. Gyldendal.

III: Jank og Meyers strukturmodel

- undervisningens didaktisk strukturerede opgave (= målstruktur)
- didaktisk struktureret tema (= indholdsstruktur)
- didaktisk struktureret relationsarbejde (= socialstruktur)
- didaktisk struktureret metodisk handlen (= handlingsstruktur)
- didaktisk struktureret tidsmæssig følge (= processtruktur)

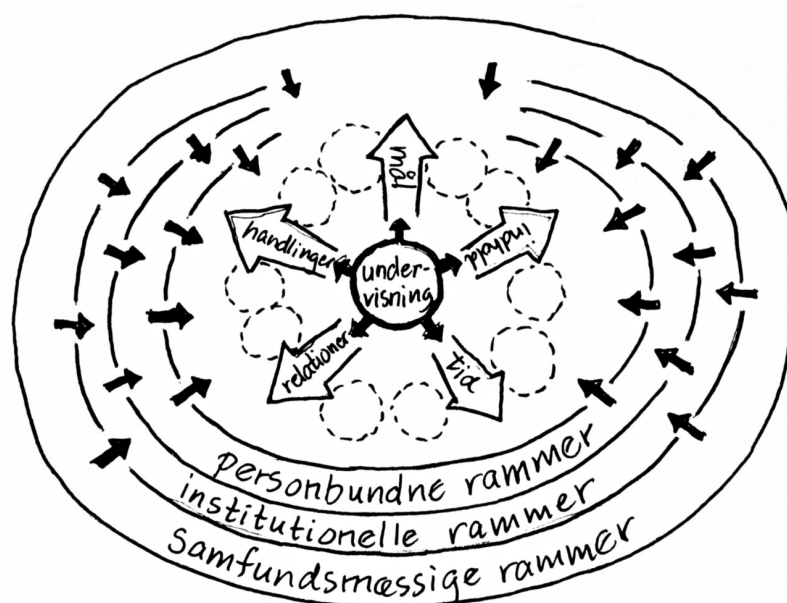
Jank&Meyer 2006, 66

Figur 3.2 Vekselvirkning

Jank og Meyer 1994, 2006

13

Jank og Meyers struktur- & rammemodel

Jank&Meyer 2006, 70

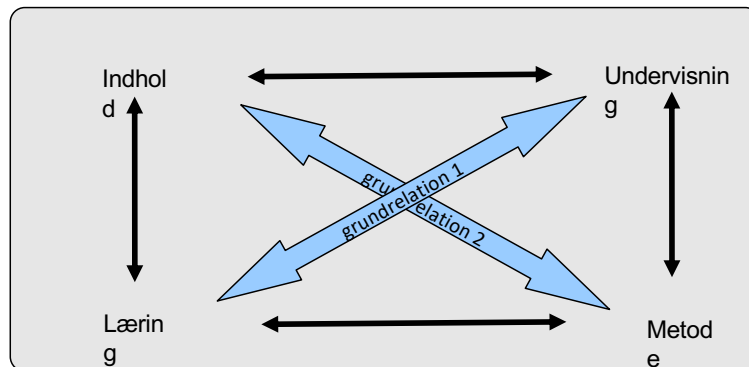
14

4. Dialektisk didaktik – Klingberg (1972 ff)

Undervisningen udspiller sig på grundlag af to grundrelationer:

1. Undervisning og læring
2. Indhold og metode.

Klingbergs strukturmodel.

Jank og Meyer 1994, 241

5. Funktions- og niveau-modeller

Hvorfor, hvad og hvordan undervise

I. Pedagogical Content Knowledge (PCK) - Lee Shulman (1987)

Model for pædagogisk tænken og handlen.

A model of Pedagogical Reasoning and Action = PRA-modellen:

1. *Comprehension*: formål – indhold (hvorfor)
2. *Transformation* (hvad og hvordan): lærerens evne til at transformere sin faglige indholdsforståelse til en pædagogisk ramme på en måde, som imødekommer elevernes forskellige forudsætninger.
3. *Instruction*: undervisningshandlinger og interaktion
4. *Evaluation*: formativ og summativ evaluering og lærerens selvevaluering.
5. *Reflection*: Refleksion som kritisk analyse af den gennemførte undervisning og læring.
6. *New Comprehensions*: Nye forståelser af formål, fagligt indhold, elever og af de pædagogiske processer i sig selv.

II. Didaktik som professionel praksis, L. E. Dahle (1989)

K1 niveauet - at undervise og gennemføre den type handlinger, der er forbundet hermed – den udøvende praksis.

K2 niveauet - at overveje, udvælge planlægge og vurdere undervisning (hvad og hvordan)

K3-niveauet - at diskutere begreber, legitimere, begrunde mm. Teoriudvikling (praksisteori) og kommunikation (hvorfor og hvad)

Niveauerne er indbyrdes tæt forbundne

(Som Bateson L1, L2, L3 - samme strukturmodel. Først udviklet af König)

En professionel praksis indbefatter niveauet K3

Det selvstændige refleksionsniveau i professionel praksis - se også Benner.

III. Procesmodel (Holst 2022, s 19)

med afsæt i Dahle (1989) og Shulman (1987) - fra funktion til proces.

Didaktiske grundspørgsmål: Hvorfor, hvad og hvordan undervise - feedforward og feedback

D4	Hvorfor	Forståelse
D3	Hvad	Refleksion
D2	Hvordan	Vurdering
D1	feedforward	Interaktion feedback

FIGUR 3.1. Procesmodellen og de fire didaktiske niveauer.

6. Didaktik i managementparadigmet - *managementdidaktik*

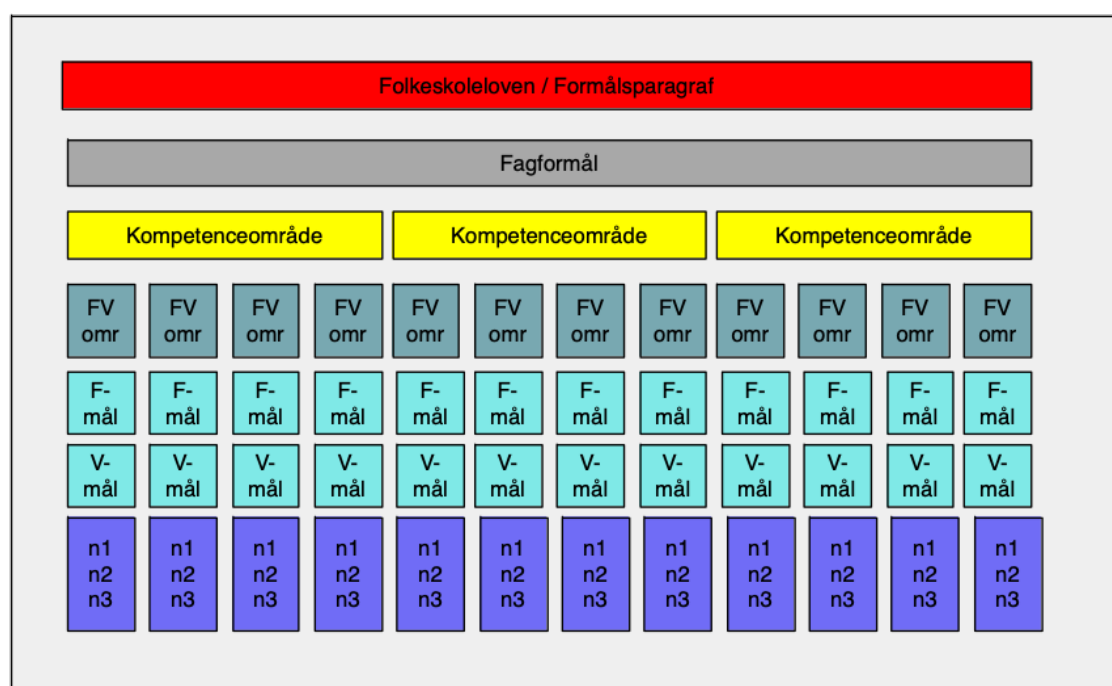
Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Provebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Provebestemm.)	Formål Slutmål - CKF Trinmål (Provebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	+ Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

UVM-slide fra 2004

Der indføres med Klare Mål et ekstra detaljeringsniveau – delmål. Med overgangen til Fælles Mål flyttes disse fra lokale bestemmelser til centrale bestemmelser. CKF'er erstattes med slutmål. Der indføres obligatoriske test, evaluering og kommunale kvalitetsrapporter. De kommunale kvalitetsrapporter skal baseres på testresultater, og dette videresendes til den nye Kvalitetsstyrelse, som samler materialet med mulighed for rangordning (ranking), som det kendes fra England (Ofsted - Office for Standards in Education UK). Det ville selvfølgelig ikke kunne lade sig gøre, hvis ikke trinmålene var standardiserede på centralt niveau...

FFM 2014 struktur - her topper det

Jamen, er det ikke...

(regres)

1. Overordnede mål puttes i kødmaskinen.
2. Opdeles i finmål.
3. Delmål dimensioneres - sorteres i kategorier(F&V mål)

Mål der ikke passer i hullerne ryger til affald.

Elever der ikke matcher de smalle målkategorier...

-> Ken Robinsons kritik af industrimodellen.

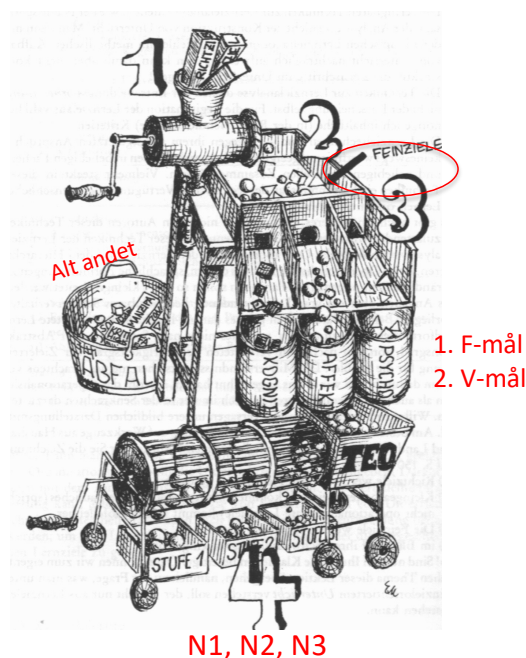
4. Niveauopdeling N1, N2, N3

Værdisættelse af eleverne som 'komptenceobjekter'.

Formuleringen i adfærdstermer er

afgørende for at kunne observere om den ønskede ændring har fundet sted på niveau 1, 2 eller 3 (N1, N2, N3).

Grisen bliver ikke federe af at blive vejat, men...

Målstyrings-bølger

"Læringsmålstyring i den danske folkeskole står her i begyndelsen af 2018 ved udgangen af sin kortvarige epoke" (Fibæk 2018, s. 11 ff)

Den første målbølge fra omkring 1920 med Bobbitt og Charters hang tæt sammen med scientific management. Frederic W. Taylor, har lagt navn til taylorismen, som handler om at finde de mest 'effektive' midler til at nå et givet mål gennem detaljerede tidsstudier af arbejdsprocesserne (industriproduktion). Bobbitt og Charters stod for en næsten direkte overførsel herfra til uddannelsessystemet: rationalisering gennem klare mål og rationel tilrettelæggelse af produktionsprocessen (skolen som industriproduktion).

Anden målbølge hang tæt sammen med "management by objectives", der var blevet lanceret af Peter Drucker i 1954, som tillagde *management* afgørende betydning, ikke blot for virksomhederne, men for hele den vestlige civilisation. Uddannelsesmæssig reaktion på 'Sputnik-sjokket'. Mål-middel didaktik: Tyler 1949 som bygger på Taylor (første målbølge).

Tredje målbølge hang tæt sammen med new public management (NPM), der var en bred reformbølge inden for den offentlige sektor. En grundidé i new public management var, at den offentlige sektor skal styres gennem mål og rammer, og at sektorens medarbejdere gennem evaluering skal holdes ansvarlige for, at målene (objectives) bliver nået. Genbruger mål-middel-didaktik (Tyler -Taylor).

Opsamling:

1. Mål-middel didaktik (1950). *Anden målbølge*
2. Klafki, dannelsesteoretisk didaktik (1960)
3. Relationsmodeller. Berlinermodellen m.fl. (1965)
4. Dialektisk didaktik, Klingberg (1972)
5. Dynamiske modeller. Shulman (1987) Dahle (1989) og procesmodellen.
6. Management didaktik / NPM (2004 – 2018) *Tredje målbølge*
7. *Aktuelle didaktiske udviklinger ->*

7. Nye didaktiske udviklinger med fokus på elevernes aktive deltagelse.

I en artikel om skolens didaktiske forvandling i DPU's tidsskrift *Asterisk nr. 109*, skriver Helle Rørbæk, at den lærerstyrede undervisning er på retur til fordel for elevernes aktive deltagelse. En af-instrumentalisering af didaktikken.

Den didaktiske opgave er skabe en undervisning der muliggør og understøtter elevernes aktive læring som meningsfuld.

Helle Rørbæk peger på tre nybrud inden for fagdidaktikken:

- scenariedidaktik
- undersøgende undervisning
- æstetisk baseret undervisning

Mit bidrag er udvikling af dialogisk musikdidaktik.